

Ferrando – Urmas Pöldma, Guglielmo – René Soom, Dorabella – Juuli Lill ja Fiordiligi – Heli Veskus.

Harri Rospu fotod

ARDE SAAL

natav, et Fiordiligi osa laulab ka **Heli Veskus**, kes viimati äratas tähelepanu ja pälvis tunnustust Wagneri Isoldena. **Juuli Lille** (Dorabella) sügav ja rikkalik hääl on Mozartiga saanud hea vokaal-tehnilise kooli. Mõlemad on laval hea partneritunnetusega suhtlejad.

Kahjuks ei ole kõik etendused pidu-päevad. Olen sattunud paarile „argipäeva“-etendusele, mis on avanud lavastuses hoopiski varjukülgi. Võimalik, et lavastaja ei jõudnud võrdsele kahe koosseisuga töötada ja teine koosseis jäi rohkem iseenda hooleks – päästku, kes end päästa oskab, kes end laval paremini tunneb! Või oli tegemist lavastaja oskamatusel anda lauljatele ülesandeid, õpetada neid kuulama partnerit ja reageerima partnerile ning olukorrale. Eriti kannatasid selle all noormeeste ja don Alfonso rollid. Tabasin end mõtelt, et mitte ainult situatsiooni lahti-

mõtestamine ja lauljate konkreetne abistamine, vaid ka näiteks mõni lihtne rekvisiit oleks võinud lauljat toetada. Niisugustel „alasti“ argietendustel hakkas tunduma, et seda psühholoogiliselt keerukat lugu on lavastaja jutustanud pigem lihtsustatult kui rikastades. Ja kui siia lisandus muusikalises küljes ansambli login ja vormi tükeldamine,² hakkas esietenduse hiilgus tuhmuma.

Kokku võttes võib aga tõepoolest rõõmu tunda, et nüüd on ka Mozarti ooper selles viimaste hooaegade õnnestumiste reas, kuhu kuuluvad näiteks „Tuhkatriinu“, „Wallenberg“ ning „Tristan ja Isolde“.

Kommentaariid:

¹ Etendusi dirigeerivad ka Jüri Alperen ja Mihhail Gerts.

² Näiteks 13. jaanuari etendusel.

LAVASTAJA ÜLESANNE ON ANDA JUTUSTUSELE ELU

Intervjuu briti lavastaja Walter Sutcliffe'iga

Ooperilavastajad on väga erineva taustaga. Sina oled õppinud Londoni Kuninglikus Muusikakolledžis ja Cambridge'i ülikoolis.

Londoni Kuninglikus Muusikakolledžis õppisin fagotti, kuid mõni aeg hiljem tekkis soov teha veel midagi. Teatrikunsti ega ooperirežiid ei ole ma kunagi õppinud, aga mu ema on näitekirjanik ja nii olen veetnud väga palju aega teatri keskkonnas. Cambridge'is uurisin põhjalikult kultuuriajalugu ning Wagnerit ja nii see läks.

Ütlesid, et lavastaksid meeeldi kogu Mozarti da Ponte triloogia, s.o „Figaro pulma“, „Don Giovanni“ ja „Cosi fan tutte“. Mis sind selle tandemi juures kõige rohkem paelub?

Neid asju on kaks – Mozart ja da Ponte. Lorenzo da Ponte oli suurepärase poeet ja huvitav isiksus, kellel oli väga seiklusrikas elu. Ta oli juut, kellest sai ristiusu preester; tal oli palju armulugusid naistega ja ta viibis sageli Casanova seltskonnas; ta tegi nii mõndagi, mida poleks tohtinud teha. Samas aga oli ta andekas kirjanik. Da Ponte libreto sisaldavad kõiki elulisi vastuolusid ning on näha, et ta mõistab elu. Ühtlasi toob ta esile ka Mozarti parima külje. Kõige enam meeldib mulle nende val-

midus leppida sellega, et maailm on täis vastuolusid. Meie ülesanne on leida neile lahendus. Mozart ja da Ponte on väga köitvad isiksused, ma võtaksin need kolm ooperit suurima heameelega ette.

Sa ei nõustu nende kriitikutega, kes jagavad ooperi „Cosi fan tutte“ da Ponte viletsaks libretoks ja Mozarti suurepäraseks muusikaks ning keelduvad nägemast seda kui tervikut?

Maailmas on palju viletsaid libreto-sid. Mind üllatab aga, et inimesed arvavad, justkui oleks „Cosil“ halb libreto, sest et see on täis irooniat ja paradokse. See nõuab aga samasugust süvitsiminekut nagu Wagneri omad. Kui puutuda kokku Wagneri loominguga ilma sellest midagi teadmata, ei pruugi sellest lihtsalt aru saada ja see kutsub sageli esile negatiivse reaktsiooni. „Cosiga“ on niisamuti. Sa pead tundma ooperi tausta, olema sellega kursis, mis autoreid omal ajal huvitas.

Lugesin da Ponte biograafiat, preestritele olid paljud asjad keelatud – maski taha peitudes võisid nad aga ballile minnes endale mõndagi lubada. „Cosis“ annab maskide taha varjumine meestele võimaluse kogeda midagi uut, avastada oma tumedam pool või tõeli-

ne mina. Mehed peaksid ka maskeeritult olema tõsiselt võetavad. Kui ma selle peale tulin, avas see meeste karakteristikid minu jaoks uue nurga alt. Maskide kandmine ja ümberkehastumine kuulub klassikalise draama valdkonda ning mind üllatab, et inimesed ei suuda seda „Cosis“ kohe näha. Nad ei taipu, et mask tähendas da Ponte jaoks vabadust.

Pole vaja kasutada tänapäevast lavakujundust ega kostüüme, et ooper meid kõnetaks?

Kui jutustada lugu hästi, saavad kõik aru. Nagu filmide puhulgi – võib vaadata suurepäraselt ajaloolist filmi ning mõista kohe, mida tahetakse öelda, sest sõnum on hästi edasi antud. Kuid sama lugu võib vaadata ka tänapäevases kuues ning see ei kõneta sind üldse. Kui jutustada ajastutruult, mõistetakse seda ja osatakse tõmmata paralleele. Kui aga kirjutada vaatajale ette, kuidas ta peab lugu mõistma, võetakse talt võimalus ise paralleele tõmmata. Tahan anda inimestele võimaluse mõelda ja teha ise valikuid.

Mulle olid võtmesõnadeks loomulikkus ja tõepärasus, tegelaskujude emotsioonide ja hingeseisundite ehedus. Nad kogevad armastust, kaotust, viha, süümepiinu, valu, iha, kirge, seksuaalsust. Seda kõike tuleb edasi anda loomulikult. Samas mängib da Ponte klassikalise teatri tinglikkuse võttega, mida kasutab ka Molière – et kõik peab toimuma kahekümne nelja tunni jooksul. Paradoks on selles, et meil on tegemist kunstliku looga, kus emotsioonid on ehtsad. Pähkel lavastajale on selles, kuidas need õigesti ühendada.

Milline on „Cosi“ sõnum tänapäeva publikule?

Kas elame seda elu, mida me tegelikult tahame? Kas soov elada pereelu ja olla armastatud ei tugine suures osas mitte arusaamale, et me „peaksime“

seada kõike tahtma? Need on keerulised küsimused, millele inimesed püüdsid vastuseid leida ammu enne Mozartit ja da Pontet. Hea draama põhitõed ei muutu.

Ooperi pealkiri „Nii teevad kõik naised ehk Armastajate kool“ on oma moodi irooniline ja provokatiivne. Da Ponte elu sarnanes Casanova omaga, õigupoolest olid nad sõbrad, võiks arvata, et da Pontegi oli donžuanlik, šovinistlik mees. Tegelikult ta ei olnud seda. Kui ooperi pealkirjas peitub mingi sõnum, võiks see olla järgmine: sa pead teadma, mis tähendab olla mõistlik. Mõnikord on arukas loobuda absoluutse tõe otsinguist, uskuda ning öelda, et sellest piisab. Ilma usuta teistesse muutume ise vaesemaks. Ooperi algul öeldakse, et on sõge tahta avastada seda, mis teeb sind õnnetuks – oleks tore, et inimestele meenuks see, kui ooperi lõpus lauldakse: „Õnnelik on inimene, kel on õige ellusuhtumine ja kes juhindub alati mõistusest.“ Võid mõista seda nii, et pead toimima nagu ooperis – küsima, uurima, olema teaduslik ja meetoodiline. Kuid tegelikult ütleb ooper meile, et mõistlik olla tähendab teada, millal küsida ja millal mitte.

Küsimus ei ole naistes ega meestes – kaks paari pannakse proovile ja näidatakse neile seda, mida nad näha ei tahaks. Pealkiri aga on ooperi sisuga kooskõlas ning on mõeldud provotseerida: „Kas tõesti ainult naised on sellised?“

Kas lõpp on õnnelik?

Lõpp on realistlik. Selle sõnum on: „Pange tähele, selline ongi abielu. Abiellumine ei ole lõpp, vaid algus. Te peate õppima, kuidas säilitada usku, sest vastasel juhul tabab teid tõenäoliselt pettumus.“

Kuidas vältida koomilise ooperi ülelavastamist? Leidub lavastusi, mil-

le puhul koomiline tegevus domineerib muusika üle...

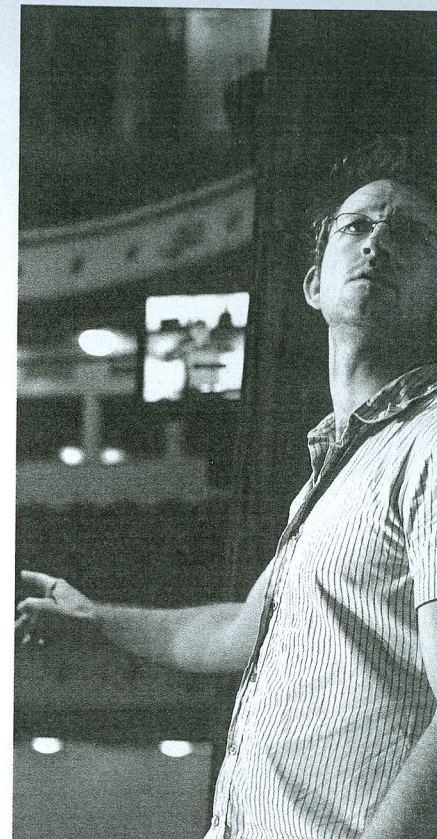
Sellisel juhul on see halvasti tehtud töö. Koomiline on alati kirjas muusikas ja sõnades, see tuleb vaid üles leida. Otsein alati komöödias peituvat tõde. Georges Feydeau on öelnud, et komöödia peab olema siiras ja valus. Tuleb juhinduda teosest enesest. Kui käsikirjas ei ole nalja ette nähtud, ei ole seda vaja sinna ka kunstlikult tekitada. Lihtne.

Kasutasite kunstnik Liina Keevalikuga William Hogarthis pildiseeriaid. Kuidas te Hogarthis peale tulite?

Hogarthis moraliseeriva sisuga pildiseerias viib üks stseen teiseni nagu ooperiski. Uurisime erinevaid karikatuure, muu hulgas ka eesti karikaturisti Gori teoseid. Tahtsin, et „Cosg“ lavakujundus oleks mitmemõõtmeline. Mulle meeldib ooperi ajastust veidi varasema, Hogarthis ajastu puhul see, et kusagil käis kogu aeg mingi sõda ja inimesi värvati pidevalt. Kogu situatsioon on seega usutav. Oleksime võinud lavastada, et noormehed kutsutakse Iraagi sõtta, kuid see ei oleks mõjunud kõige paremini. Samuti muutuks tegevuse tänapäeva toomisel keeruliseks abiellumise küsimus – kui paljud tänapäeval seda tegelikult teevad?

Jätnud tegevuse teose aega, sain kasutada ühelt poolt ajaloolisi kostüüme ja mängida teost ajastutruult. Teiselt poolt sain kasutada nüüdisaegset kontseptuaalset raamistikku. See oli märksa huvitavam kui see, mida ma nimetan traditsiooniliseks modernismiks, kus kõik kannavad Armani ülirõnga ja lavastuse taustaks on valge sein. Tahtsin anda teosele selle enda hääle, mitte meie oma.

Kui peaksid seda ooperit vanemas eas uuesti lavastama, teeksid sa seda teisiti?

Briti lavastaja Walter Sutcliffe Mozarti „Cosi fan tutte“ proovide ajal Tallinnas.

Harri Rospu foto

Püüaksin seda uuesti avastada, jälgiksin inimeste reaktsiooni, töötaksin osatäitjatega, uuriksin materjali. Selgitaksin välja, mida see nende jaoks tähendab, ning annaksin neile võimaluse mängida seda materjali nii hästi, kui nad vähegi oskavad. Ma ei saa väita, et kogu lavastus on ainult minu kontseptsioon – mina leian raamistiku, annan inimestele mängumaa ja aitan neil seejärel mängida. Nemad viivad etenduse täide.

Mis on lavastaja ülesanne? Anda jutustustele elu.

Kas aktsepteerid ka laulja nägemust?

Kogu minu lähenemine põhineb sellel, et üritan mõista, mida inimesed endast annavad. Uurin teost väga hoolikalt, püüan süveneda teksti. Kui kellegi arusaamine minu omast täielikult erineb, teen seda koos temaga ning mul on hea meel, kui see avab minu jaoks uue vaatenurga. Minu eesmärk ei ole rakendada mingeid kinnistunud ideid, vaid anda tükile elu ning tuua selles peituvad väärtused järk-järgult päeva-valgele.

Lõppkokkuvõttes kehtestab lavastaja prooviruumi reeglid ning valib välja raamistikku, milles tükk ellu äratatakse. Kui aga kasutada raamistikku, mis välistab võimaluse õppida ümbritsevatelt inimestelt, muudad sa end vaesemaks. Kui õigesti mäletan, on üks suur filmirežissöör öelnud: „Režissöör on hea olla, sest inimesed tulevad pidevalt oma ideid pakkuma. Kui need ei meeldi, ei pea neid kasutama, kuid kui need sulle meeldivad, muutuvad need sinu ideedeks.”

Mis on lavastamise kõige huvitavam osa?

Sageli tean oma ideede puhul, kuidas nende teostus välja näeb. Ma ei tea, seda, kui kaugele osatäitjad on valmis minema. Millise ukse sa selle inimese jaoks avad või millise ukse tema sinu jaoks avab? See on alati põnevam kui mingi tehnilise asja lahendamine.

Mida arvad modernsetest ooperilavastustest, sellistest nagu Peter Sellarsi omad või Doris Dörrie lahendus „Cosi” puhul?

Mind ajab naerma, et inimesed nimetavad neid modernseteks. Paljud tänapäevased lavastused tekitavad minus tunde, et ollakse kinni jäänud 1990. aastatesse. See võib olla huvitav, kuid see ei ole minu stiil. Ma olen lavastaja,

ja minu eesmärk on äratada jutustus ellu. Autor on tüki kirjutanud ja konstrueerinud ning autor teab, mida ta on kirjutanud. Lavastaja asi on seda uurida, olla aus ja avatud ning lasta jutustusel end kõnetada, mitte kirjutada jutustusele ette, mida see peaks ütlema. Selline lähenemine ei ole moes, kuid minu arvates peaks see uuesti moodi tulema. See, mida peame publikule müüma ja mida publik tahab, on hästi jutustatud hea lugu. Kuigi ma ei ole modernismi vastane, ei jää ma üldiselt vaatama lavastusi, mille puhul lavastaja või dirigent peab mulle loengu sellest, mida tükk endast tegelikult kujutab, selle asemel et lugu tõeliselt hästi jutustada.

Mis sulle praegu huvi ja väljakutses pakuks?

Mulle meeldiks truppi juhtimine – saaksin ise valida repertuaari, lavastada, viia ellu oma arusaamu sellest, kuidas lugusid peaks jutustama ja milliseid oskusi arendama. Praegu ma veel õpin ja lavastan ning mulle meeldivad kogemused, mille saan. Kunagi tahaksin aga pühenduda sellele. Ooperi- või draamateatris pead mõistma näitlejate ja lauljate vajadusi. Küsimus ei ole ainult esteetilises arusaamas selle kohta, milliseid lavastusi sa tahad, vaid ka selle kohta, milliseid hääli sa tahad ja kuidas inimesi hoida, kuidas inimesi õigesti juhtida, et nad saaksid aru, milline repertuaar neile sobib. See on põnev ja oleks minu elu väljakutse.

*Küsitlenud LIINA VIRU,
RO Estonia kirjandustoimetaja*